15. 9. 2022

ID: 115236

Dědické řízení

Dojde-li ke zpochybnění pravosti závěti sepsané ve formě soukromé listiny, bude se v poměrech nyní účinného občanského zákoníku jako nejslabší zpravidla jevit právní důvod dědického práva osoby, která své postavení odvozuje právě a jen od takové zpochybněné závěti. Nebudou-li tu další skutečnosti mající vliv na odkázání toho kterého z účastníků pozůstalostního řízení do řízení sporného o určení dědického práva, bude namístě odkázat k podání žaloby o určení dědického práva toho z účastníků, který se co do pravosti jiným účastníkem zpochybněné závěti ve svůj prospěch dovolává.

(Usnesení Nejvyššího soudu České republiky č.j. 24 Cdo 49/2022-232 ze dne 24.5.2022)

Nejvyšší soud rozhodl v řízení o pozůstalosti po J. Š., zemřelému 29. 4. 2020, naposledy bytem v XY, za účasti 1) A. R., narozené XY, bytem v XY, zastoupené JUDr. B.K., advokátkou se sídlem v T., 2) P. P., narozené XY, bytem ve XY, 3) L. B., narozené XY, bytem v XY, zastoupené Mgr. O.D., advokátem se sídlem v P., a 4) M. Š., narozenému XY, bytem v XY, zastoupenému Mgr. O.D., advokátem se sídlem v P., vedeném u Obvodního soudu pro Prahu 4 pod sp. zn. 34 D 1439/2020, o dovolání A. R. proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 9. 3. 2021, č. j. 29 Co 29/2021-168 tak, že usnesení Městského soudu v Praze ze dne ze dne 9. 3. 2021, č. j. 29 Co 29/2021-168, se mění tak, že usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 7. 9. 2020, č. j. 34 D 1439/2020-110, se potvrzuje v upřesněném znění: III. Účastníkům pozůstalostního řízení 3) L. B. a 4) M. Š. se ukládá aby ve lhůtě 2 měsíců od právní moci tohoto usnesení podali u Obvodního soudu pro Prahu 4 proti účastnici 1) A. R. a účastnici 2) P. P. žalobu na určení, že žalobci, tj. L. B. a M. Š., jsou dědici zůstavitele ze závěti, a aby současně o podání žaloby vyrozuměli pověřenou soudní komisařku, s tím, že nebude-li žaloba ve lhůtě podána, bude-li řízení o žalobě zastaveno nebo bude-li žaloba odmítnuta, platí, že spor o dědické právo byl vyřešen v neprospěch toho, kdo měl své právo uplatnit žalobou; vyplývá-li z toho nebo z rozhodnutí soudu o žalobě, že dědické právo nesvědčí některému z dosavadních dědiců, soud usnesením jeho účast v řízení ukončí. Nepodá-li některý ze společně odkázaných účastníků žalobu včas, musí žaloba směřovat také proti tomu z nich, který by návrh ve stanovené lhůtě nepodal.

Z odůvodnění:

Obvodní soud pro Prahu 4 (dále jen „soud prvního stupně“) zahájil řízení o pozůstalosti po J. Š., zemřelému 29. 4. 2020 (dále jen „zůstavitel“), a pověřil Mgr. Š.M., notářku, aby jako soudní komisařka provedla úkony v řízení o pozůstalosti.

Soud prvního stupně usnesením ze dne 7. 9. 2020, č. j. 34 D 1439/2020-110, uložil účastníkům 3) a 4) L. B. a M. Š., aby ve lhůtě 2 měsíců od právní moci takového usnesení podali u Obvodního soudu pro Prahu 4 proti poz. neteři A. R. a poz. neteři P. P. (účastnicím 1/ a 2/) žalobu na určení, že žalobci, tj. L. B. a M. Š., jsou dědici zůstavitele ze závěti, a aby současně o podání žaloby vyrozuměli pověřenou soudní komisařku, s tím, že nebude-li žaloba ve lhůtě podána, bude-li řízení o žalobě zastaveno nebo bude-li žaloba odmítnuta, platí, že spor o dědické právo byl vyřešen v neprospěch toho, kdo měl své právo uplatnit žalobou;
vyplývá-li z toho nebo z rozhodnutí soudu o žalobě, že dědické právo nesvědčí některému z

dosavadních dědiců, soud usnesením jeho účast v řízení ukončí.

Soud prvního stupně po zjištění že zůstavitel byl svobodný, bezdětný, žil sám, jeho rodiče i jeho sestra J. P. jej předemřeli, vycházel ze zjištění, že zůstavitelova sestra měla dvě dcery (účastnice 1/ a 2/). Zůstavitel zanechal písemnou vlastnoruční závěť ze dne 16. 1. 2020 (dále též jen „závěť“), v níž za dědice veškerého majetku povolal L. B. a M. Š. Pokud by nebylo platné závěti, jako dědičky ze zákona by ve třetí třídě intestátních dědiců přicházely dle § 1637 odst. 2 občanského zákoníku (zák. č. 89/2012 Sb., dále jen „o. z.“) v úvahu účastnice 1/ a 2/, které zpochybnily pravost a platnost závěti s tím, že není jisté, zda ji zůstavitel sepsal a podepsal vlastní rukou.

Soud prvního stupně (prostřednictvím pověřené soudní komisařky) vycházel z toho, že mezi účastníky je sporné, zda závěť pochází od zůstavitele a s odkazem na § 170 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen z. ř. s.) proto odkázal L. B. a M. Š., aby uplatnili své právo žalobou, když ve vztahu k popřené závěti se jevil právní důvod jejich dědického práva jako slabší (§ 1672 o. z., § 170 odst. 1 z. ř. s.).

Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) k odvolání účastníků 3/ a 4/ v záhlaví označeným rozhodnutím usnesení soudu prvního stupně změnil tak, že (nikoliv odvolatele, ale) A. R. a P. P. odkázal, aby ve lhůtě 2 měsíců od právní moci tohoto usnesení podaly u Obvodního soudu pro Prahu 4 proti L. B. a M. Š. žalobu na určení, že L. B. a M. Š. nejsou dědici zůstavitele, a aby současně o podání žaloby vyrozuměly pověřenou soudní komisařku. Současně je ve výroku svého usnesení poučil, že „nebude-li žaloba ve lhůtě podána, bude-li řízení o žalobě zastaveno nebo bude-li žaloba odmítnuta, platí, že spor o dědické právo byl vyřešen v neprospěch toho, kdo měl své právo uplatnit žalobou. Vyplývá-li z toho nebo z rozhodnutí soudu o žalobě, že dědické právo nesvědčí některému z dosavadních dědiců, soud usnesením jeho účast v řízení ukončí“.

Odvolací soud vycházel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně, jež považoval za správná a úplná, v rovině právního posouzení se s ním odvolací soud rozešel, a to v posouzení toho, čí právo se jeví jako slabší.

Vycházel přitom ze znění § 1672, věty prvé a § 1673 odst. 1 o. z. s tím, že podle § 170 odst. 1 z. ř. s. v případě, že pro vyřešení sporu o dědické právo je třeba prokázat skutečnosti, které jsou mezi dědici sporné, soud usnesením odkáže toho z účastníků, jehož dědické právo se jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, aby své právo uplatnil žalobou; k podání žaloby určí lhůtu, která nesmí být kratší než 2 měsíce (odst. 1). Podle odvolacího soudu je za slabší obecně pokládáno dědické právo, u něhož je právním důvodem dědění zákon, oproti dědickému právu, jež se zakládá na závěti, jejíž pravost nebyla popřena. Dlouhodobá judikatura pak dovozuje slabší dědické právo i toho dědice, který zpochybňuje ze skutkového hlediska pravost právního důvodu dědění, popř. namítá jeho nicotnost či neplatnost (např. tvrdí, že závěť je neplatná, neboť zůstavitel nebyl vzhledem ke svému zdravotnímu stavu – duševní poruše – způsobilý ji pořídit), anebo tvrdí skutečnosti o dědické nezpůsobilosti, jež jiný, tím dotčený, dědic popírá.

Uzavřel, že poz. neteře, coby v úvahu přicházející zákonné dědičky ve třetí dědické třídě podle § 1637 o. z., popírají pravost i platnost předložené závěti ze dne 16. 1. 2020, když bez bližšího označení důkazů zpochybňují, že by tato závěť byla sepsána a podepsána zůstavitelem.

K poukazu účastníků 3/ a 4/ na znění § 565, větu prvou o. z., podle něhož je na každém, kdo se dovolává soukromé listiny, aby dokázal její pravost a správnost, odvolací soud odkázal na jím označenou soudní praxi, která je dle jeho názoru ustálena v úvaze, že před tímto ustanovením, zařazeným v obecné části občanského zákoníku, musí mít přednost speciální úprava dědického práva, obsažená v části třetí, hlavě III. o. z., a to v ustanoveních § 1672 a § 1673. K posouzení otázky, koho ve sporu o dědické právo odkázat k podání žaloby ve sporném řízení, je proto možné přijmout

onu dlouhodobě ustálenou judikaturu, od níž se ani se zřetelem k ust. § 565 o. z. není podle přesvědčení odvolacího soudu důvodu odchylovat. Současně odvolací soud poukázal na rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu Československé republiky, uveřejněné ve sbírce Vážný pod č. 17.557/39, stejně jako na rozhodnutí Krajského soudu v Praze sp. zn. 21 Co 48/1998 a na rozhodnutí Městského soudu v Praze pod sp. zn. 24 Co 39/1997 [správně jde o sp. zn. 24 Co 39/97], podle nichž je třeba za pravděpodobnější považovat dědické právo, které je doloženo existujícím dědickým titulem, za méně pravděpodobné pak takové právo, které je závislé na vyvrácení existujícího dědického titulu. Je třeba vycházet ze zásady, že předložené závěti, resp. listiny o vydědění jsou platné, ledaže byla prokázána jejich neplatnost. Podání žaloby se tedy uloží tomu, kdo platnost předloženého dědického titulu (závěti) napadá. Odvolací soud měl za to, že uvedené judikaturní závěry jsou nepochybně použitelné i za současné právní úpravy, a proto usnesení soudu prvního stupně změnil tak, že k podání žaloby na určení dědického práva odkázal v úvahu přicházející zákonné dědičky A. R. a P. P.

Usnesení odvolacího soudu napadla účastnice 1/, poz. neteř A. R. (dále též jen „dovolatelka“) dovoláním, v němž namítala, že odvolací soud pochybil, pokud při úvaze o účastníkovi, jehož dědické právo se jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, nepostupoval podle § 5656 věty prvé o. z. [správně jde o § 565, větu prvou o. z., poznámka Nejvyššího soudu], když bylo naopak na účastnících 3/ a 4/, coby dědicích odvíjejících své dědické právo od co do pravosti zpochybněné závěti sepsané ve formě soukromé listiny, aby k podané žalobě ve sporném řízení své právo také prokázali. Dovolatelka měla za to, že ani znění § 1672 a 1673 o. z. nevylučuje povinnost aplikovat v pozůstalostním řízení pravidlo plynoucí z § 565, věty prvé o. z. a postup přijatý odvolacím soudem by byl namístě jen tehdy, pokud by závět zůstala co do pravosti nepopřena. Odkaz odvolacího soudu na dosavadní judikaturu soudů považovala dovolatelka za nepřiléhavý, neboť nereflektoval znění rozhodné právní úpravy. V závěru svého dovolání účastnice 1/ uvedla některé okolnosti skutkové povahy, které ovšem nejsou z hlediska předmětu nynějšího dovolacího řízení právně relevantní. Nakonec navrhovala, aby Nejvyšší soud napadené usnesení odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

K podanému dovolání se vyjádřili ostatní účastníci. L. B. a M. Š. vyjádřili přesvědčení, že pro vady je dovolání účastnice 1/ neprojednatelné, neboť vedle důvodu dovolání v něm není vymezen důvod přípustnosti dovolání. Dovolatelka současně nepřípustně zpochybňuje skutkové závěry, z nichž odvolací soud vycházel. Některé její skutkové přednesy a předestírané okolnosti týkající se jednání nařízeného soudní komisařkou na 18. 12. 2020 pak považují za ryze spekulativní a nepravdivé. Ve vyjádření je dále poukazováno na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 1706/2018, a ze dne 7. 11. 2018, sp. zn. 21 Cdo 1572/2018, jež mají přisvědčovat právním závěrům, jež v nyní projednávané věci zaujal i odvolací soud a ústící ve svém souhrnu v závěr, že dědický titul závětních dědiců je i v případě závěti sepsané ve formě soukromé listiny silnější, než dědický titul těch, jež své právní postavení odvozují od zákonné dědické posloupnosti, a to přestože pravost závěti byla jiným účastníkem zpochybněna. Připomenuli konečně, že sporná závěť nevykazuje žádné zjevné nedostatky a Nejvyšší soud v posledně zmiňovaném rozhodnutí dovodil, že pojmy „nejslabší“ a „méně pravděpodobné“, jak je používá současná a dřívější právní úprava, by měly být vykládány obdobně. Navrhovali proto, aby Nejvyšší soud podané dovolání jako nepřípustné odmítl, in eventum je jako nedůvodné zamítl. Účastnice 2/ poz. neteř P. P. se k podanému dovolání „nepřipojila“ a nově uvedla, že uznává spornou závěť za platnou; výslovný dovolací návrh neučinila.

Nejvyšší soud v dovolacím řízení postupoval a rozhodl podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, dále jen „o. s. ř.“, ve znění účinném od 1. 2. 2019 (viz čl. IV a XII zákona č. 287/2018 Sb.) ve spojení s § 1 odst. 3 a § 30 odst. 2 z. ř. s.

Dovolání bylo podáno včas (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), osobou k tomu oprávněnou – účastníkem řízení, za splnění podmínky povinného zastoupení podle § 241 o. s. ř. Nejvyšší soud k tomu doplňuje, že účastníci pozůstalostního řízení mají postavení tzv. nerozlučných společníků (§ 91

odst. 2 o. s. ř.). Obecně platí, že z nečinnosti nerozlučných společníků vyplývají následky jen tehdy, nevykoná-li nikdo z nich potřebný úkon. V rámci institutu nerozlučného společenství je třeba odlišovat, které úkony může každý z nerozlučných účastníků činit sám bez ohledu na postoj ostatních k němu a které úkony mohou činit pouze všichni nerozluční společníci. V tomto směru platí zásada, že každý z nerozlučných společníků smí samostatně jednat jen tam, kde tak tomu je ku prospěchu společného práva nebo povinnosti z pohledu zájmu všech nerozlučných společníků, avšak u ostatních úkonů platí zásada jednomyslnosti. Podá-li některý ze společníků např. odvolání, je takový procesní úkon účinný i vůči těm společníkům, kteří byli nečinní a proto soud v odvolacím řízení musí postupovat stejně, jako by odvolání podali všichni (srov. nález Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2012, sp. zn. II. ÚS 1529/08). Promítnuto do poměrů projednávané věci je nerozhodné, že se účastnice řízení 2/ poz. neteř P. P. k podání dovolání „nepřipojila“. Pokud pak změnila své procesní stanovisko a (až) v průběhu dovolacího řízení uvedla, že již sama nově nezpochybňuje pravost závěti, pak k této skutečnosti nemohl Nejvyšší soud, pro jehož rozhodování je určující stav v době vydání rozhodnutí odvolacího soudu (§ 243f odst. 1 o. s. ř.), přihlédnout.

Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, jestliže to zákon připouští.

Podle § 237 o. s. ř. není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak. V podaném dovolání byla formulována právní otázka, o níž bylo současně uvedeno, že jde o otázku dosud judikatorně neřešenou. Tím bylo učiněno za dost formálním požadavkům na projednání dovolání ve smyslu § 241a odst. 2 o. s. ř., přičemž dovolací soud je na straně jedné striktně vázán důvody i rozsahem podaného dovolání (§ 242 odst. 1 a 3, věta prvá o. s. ř.), nikoliv však již konkrétně vymezeným důvodem, pro nějž má být dovolání přípustné.

Ze skutkového stavu, z něhož odvolací soud při rozhodování vycházel (a jehož úplnost či správnost nepřísluší dovolacímu soudu v zásadě přezkoumávat, srov. ustanovení § 241a odst. 1 o. s. ř.), vyplývá, že jako dědicové po zůstaviteli přicházejí do úvahy jednak účastníci 3/ a 4/, kteří svůj dědický titul odvozují od závěti sepsané ve formě soukromé listiny a v průběhu pozůstalostního řízení co do pravosti zpochybněné, a jednak účastnice 1/ a 2/, jež obdobné právo, coby dědičky ve třetí dědické skupině, odvozují od zákonné dědické posloupnosti.

V projednávané věci záviselo rozhodnutí odvolacího soudu na vyřešení právní otázky, který z účastníků má (nej)slabší právní důvod ve smyslu § 170 odst. 1 z. ř. s. v případě, že závěť sepsaná ve formě soukromé listiny byla zpochybněna. Podané dovolání shledal Nejvyšší soud ve smyslu ustanovení § 237 o. s. ř. přípustným, neboť při řešení dané otázky se odvolací soud odchýlil od ustálené judikatury dovolacího soudu.

Po přezkoumání usnesení odvolacího soudu ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř., které Nejvyšší soud provedl bez jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), vázán důvody v dovolání vymezenými, dospěl k závěru, že dovolání účastnice 1/ je nejen přípustné, ale též opodstatněné.

Dovolací soud přezkoumá rozhodnutí odvolacího soudu v rozsahu, ve kterém byl jeho výrok napaden (§ 242 odst. 1 o. s. ř.). Rozhodnutí odvolacího soudu lze přezkoumat jen z důvodu vymezeného v dovolání. Je-li dovolání přípustné, dovolací soud přihlédne též k vadám uvedeným v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř., jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, i když nebyly v dovolání uplatněny (§ 242 odst. 3 o. s. ř.). Takové vady nebyly v rámci podaného dovolání ohlašovány a Nejvyšší soud jejich existenci z obsahu

spisu nezjistil.

V rámci vyšetřování dědických práv podle ustanovení § 168 z. ř. s. soud (soudní komisař) zjišťuje, kdo přichází v úvahu jako účastník řízení o pozůstalosti (dědic)
a je-li takových osob více, zda se jejich (tvrzená) dědická práva nevylučují. Nemohou-li vedle sebe obstát všechna dědická práva těch, které soud vyrozuměl o jejich dědickém právu nebo kteří sami řádně uplatnili své dědické právo, jestliže dědictví neodmítli nebo zaniklo-li jim právo odmítnout dědictví nebo je-li odmítnutí dědictví neplatné anebo jestliže se k odmítnutí dědictví nepřihlíží, a nemůže-li tedy být rozhodnutím o dědictví potvrzeno nabytí dědictví všem takovým osobám, vzniká spor o dědické právo.

Podle ustanovení § 1672 o. z. uplatňuje-li právo na dědictví více osob a odporují-li si, odkáže soud toho z dědiců, jehož právní důvod je slabší, aby své právo uplatnil žalobou. Nepodá-li tento dědic žalobu ve lhůtě určené soudem, nezaniká sice jeho dědické právo, avšak při projednání pozůstalosti se k němu nepřihlíží.

Ustanovení § 1673 odst. 1 o. z. stanoví, že proti dědici, který se opírá o dědickou
smlouvu nepopřenou co do pravosti, se k podání žaloby odkáže každý dědic ze závěti nebo dědic zákonný. Proti dědici, který se opírá o závěť nepopřenou co do pravosti, se odkáže k podání žaloby každý zákonný dědic.

Z ustanovení § 170 odst. 1 z. ř. s. pak plyne, že v případě, že pro vyřešení sporu o dědické právo je třeba prokázat skutečnosti, které jsou mezi dědici sporné, soud usnesením odkáže toho z účastníků, jehož dědické právo se jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, aby své právo uplatnil žalobou; k podání žaloby určí lhůtu, která nesmí být kratší než 2 měsíce.

Podle ustanovení § 565 o. z. je na každém, kdo se dovolává soukromé listiny, aby dokázal její pravost a správnost (věta prvá). Je-li soukromá listina použita proti osobě, která listinu zjevně podepsala, nebo proti jejímu dědici nebo proti tomu, kdo nabyl jmění při přeměně právnické osoby jako její právní nástupce, má se za to, že pravost a správnost listiny byla uznána (věta druhá).

Nejvyšší soud se otázkou „síly“ jednotlivých právních důvodů dědění a navazující otázkou, kterého z účastníků sporného řízení o dědické právo, vyvolaného průběhem pozůstalostního řízení, zatěžuje ve srovnatelné situaci důkazní břemeno, ve světle současné právní úpravy podrobně zabýval, a to ve svém rozsudku ze dne 22. 2. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2592/2021 (jenž je, stejně jako ostatní rozhodnutí Nejvyššího soudu, dostupný též na www.nsoud.cz), v němž – ve stručnosti řečeno – zaujal k otázce důkazního břemene v navazujícím (sporném) řízení při výkladu § 565, věty prvé o. z., závěry, jež jsou obdobné těm, které v nyní projednávané věci uplatnila dovolatelka. V uvedeném rozsudku Nejvyšší soud podrobně vyložil, proč se toliko přiměřeně aplikovatelné judikatorní závěry vztažené k právní úpravě účinné do 31. 12. 2013, nemohou otrocky promítnout do postupu soudů v případech, kdy zůstavitel zemřel až po 1. 1. 2014 a kdy je pro posouzení věci rozhodující již (obsahově odlišná) úprava provedená v nyní účinném občanském zákoníku.

Při výkladu § 565, věty prvé o. z. se Nejvyšší soud ve zmiňovaném rozsudku ze dne 22. 2. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2592/2021, ztotožnil s obdobně vyznívajícími závěry části doktríny a připomenul, že kupř. Klička a Svoboda s podrobnější argumentací - zdůrazňují, že „zcela jiná situace ovšem nastane, pokud je mezi účastníky řízení o pozůstalosti sporná skutečnost, zda pořízení pro případ smrti je pravé, tedy zda pochází od zůstavitele. V takovém případě je třeba použít jiná pravidla, která pomohou „žebříček síly“ stanovit. V prvé řadě je třeba vycházet z toho, zda sporná listina má formu veřejné listiny (nejčastěji notářského zápisu) či listiny soukromé (jakákoli jiná listina). Dle § 565 odst. 1 věty první o. z. pro soukromou listinu platí, že: Je na každém, kdo se dovolává soukromé listiny, aby dokázal její pravost a správnost. Naopak dle § 568 odst. 1, 2 o. z. platí že: Je-li nějaká skutečnost

potvrzena ve veřejné listině, zakládá to vůči každému plný důkaz o původu listiny od orgánu nebo osoby, které ji zřídily, o době pořízení listiny, jakož i o skutečnosti, o níž původce veřejné listiny potvrdil, že se za jeho přítomnosti udála nebo byla provedena, dokud není prokázán opak“…. Autoři se též domnívají, že „vzhledem k zákonným ustanovením týkajícím se důkazní síly soukromých listin, je i postavení dědice, který opírá své dědické právo o pořízení pro případ smrti vyhotovené ve formě soukromé listiny „slabší“ než postavení dědice, který opírá své dědické právo o zákonnou dědickou posloupnost založenou na příbuzenství nebo manželství; tento názor lze dovodit z toho, že příbuzenský stav či manželství se soudu dokládá veřejnými listinami v podobě rodného či oddacího listu“ [srov. SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej, Dědické právo v praxi. kap. 3.2.2 (Postup soudu v případě zjištění sporu o dědické právo zakládajícího se na rozdílných skutkových tvrzeních), 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 243].

Nejvyšší soud ve výše označeném rozsudku dále vyložil, že úprava pozůstalostního řízení [ať už jde o § 170 odst. 1 z. ř. s. nebo o navazující znění § 1672 o. z., tj. z hlediska pravidel určujících rozsah a nositele důkazního břemene ve sporu o dědické právo založené na zpochybnění pravosti pořízení pro případ smrti (nejčastěji závěti)] žádnou odchylku jednoznačně nestanoví, když nepřisuzuje závěti jinou důkazní sílu než kterékoliv jiné soukromé listině, nezakládá právní domněnku její pravosti, ani neumožňuje, aby důkazní břemeno v průběhu sporného řízení přešlo z osoby, která se ve svůj prospěch platnosti co do pravosti zpochybněné závěti dovolává jen proto, že ve věci byla tuto závěť zpochybňující osoba odkázána podle § 170 odst. 1 z. ř. s. k podání žaloby o určení dědického práva (v obecné rovině k nemožnosti přechodu důkazního břemene srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2003, sp. zn. 21 Cdo 1241/2003). V navazujícím (sporném) soudním řízení bude důkazním břemenem zatížen bez ohledu na své procesní postavení vždy ten z účastníků, který se bude ve svůj prospěch jiným účastníkem zpochybněné závěti sepsané ve formě soukromé listiny dovolávat.

Není rozumného důvodu uvedené závěry nevztáhnout též k řešení související otázky, který z účastníků pozůstalostního řízení disponuje s nejslabším právem a koho tak odkázat k podání žaloby o určení dědického práva. Přestože je zřejmé, že výše označený rozsudek Nejvyššího soudu řešící problematiku výkladu § 565, věty prvé o. z. byl vydán až poté, co v nyní projednávané věci rozhodl odvolací soud, který tak jeho závěry nemohl zohlednit, pak problematikou změny (či přesněji řečeno vývoje) judikatury se opakovaně zabýval Ústavní soud, přičemž ve své judikatuře uvádí, že je obecnou vlastností judikatury, že nepůsobí jen do budoucna, ale nově vyslovené judikatorní závěry je třeba aplikovat také ve všech probíhajících řízeních (hovoří se o tzv. incidentní retrospektivě u působení judikatury). Výklad právní normy podaný soudem je tím, který je správným od okamžiku platnosti a účinnosti konkrétní právní normy, nikoli od okamžiku, kdy výklad soud podá (podrobněji viz například Kühn, Z. Prospektivní a retrospektivní působení judikatorních změn. Právní rozhledy. Praha: C. H. Beck, r. 2011, č. 6, s. 191 a násl.; také nález Ústavního soudu ze dne 12. 12. 2013, sp. zn. III. ÚS 3221/11).

S ohledem na výše řečené lze uzavřít, že dojde-li ke zpochybnění pravosti závěti sepsané ve formě soukromé listiny, bude se v poměrech nyní účinného občanského zákoníku jako (nej)slabší zpravidla jevit právní důvod dědického práva osoby, která své postavení odvozuje právě a jen od takové zpochybněné závěti. Nebudou-li tu (jako v souzené věci) další skutečnosti mající vliv na odkázání toho kterého z účastníků pozůstalostního řízení do řízení sporného o určení dědického práva, bude namístě odkázat k podání žaloby o určení dědického práva toho z účastníků, který se co do pravosti jiným účastníkem zpochybněné závěti ve svůj prospěch dovolává.

Nejvyšší soud doplňuje, že právě nastíněný závěr nelze vnímat jako bezvýhradný. V případě zákonodárcem užitých obecných formulací „se jeví“ a „se zřetelem k okolnostem případu“ je zřejmé, že jde o právní normy s relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou, tj. o takové právní normy, jejichž hypotéza není stanovena (do všech podrobností) přímo právním předpisem a které tak přenechávají soudu (soudnímu komisaři) poměrně široké diskreční oprávnění, aby podle svého uvážení s

přihlédnutím k výše naznačeným okolnostem v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností. Významný v konkrétní věci bude např. obsah předložené listiny, způsob jejího předložení, osoba, která ji předložila, způsob, jakým byla pravost listiny popřena (zda se tak stalo jen paušálně či na základě konkrétnější skutkové argumentace, kdy lze jistě podpůrně využít i závěrů předválečné judikatury citované odvolacím soudem), a tak podobně. Vždy pak bude třeba komplexně přihlédnout ke všem okolnostem, které v pozůstalostním řízení vyšly najevo.

V poměrech právě rozhodované věci z obsahu spisu ani z obsahu napadených rozhodnutí neplyne žádný konkrétnější závěr svědčící pro to, aby k podání žaloby nebyl
– s ohledem na právě vyložené - odkázán právě a jen ten z účastníků, který se ve svůj prospěch dovolává zpochybněné závěti sepsané ve formě soukromé listiny, a kterého tak v navazujícím sporném řízení bude zatěžovat břemeno tvrzení a břemeno důkazní; v daném případě jde o závětí povolané dědice L. B. a M. Š. V té souvislosti Nejvyšší soud připomíná, že zejména ve vyjádření ze dne 19. 11. 2020 (na č. l. 150 spisu) dovolatelka uvedla konkrétnější argumentaci, na jejímž základě popřela pravost závěti (ať už ohledně podpisu, celého textu, či způsobilosti zůstavitele).

Protože dosavadní výsledky řízení ukazují, že je možné ve věci rozhodnout, Nejvyšší soud postupoval podle § 243d odst. 1 písm. b) o. s. ř. a napadené usnesení odvolacího soudu sám změnil tak, že podle § 219 o. s. ř. z věcně správných důvodů v něm uvedených potvrdil usnesení soudu prvního stupně (soudního komisaře), jímž byly k podání žaloby o určení dědického práva odkázány osoby, kterým má svědčit zpochybněná závěť sepsaná ve formě soukromé listiny. Nejvyšší soud jen upřesnil výrok potvrzovaného usnesení soudu prvního stupně, když nejen on, ale i odvolací soud přehlédl, že v takovém případě se účastníkům musí dostat též poučení o tom, jak má být postupováno v situaci, kdy některý z více odkázaných účastníků žalobu včas nepodá. Z usnesení musí být zřejmé, že k žalobě odkázaný účastník, který žalobu ve lhůtě nepodal, musí v řízení o určení dědického práva vystupovat na straně žalovaných (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 2018, sp. zn. 21 Cdo 3719/2017, a judikaturu v něm citovanou).

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Majetková podstata (exkluzivně pro předplatitele)
- Náhrada škody (exkluzivně pro předplatitele)
- Náhrada škody zaměstnancem
- Náklady řízení (exkluzivně pro předplatitele)
- Zajištění dluhu (exkluzivně pro předplatitele)
- Způsobilost být účastníkem řízení (exkluzivně pro předplatitele)
- Náhrada škody
- Katastr nemovitostí
- Insolvence a SJM
- Vedlejší účastník
- Plat